

MIRKO MAHNIČ, ŽIVA SLOVENŠČINA

Potreba po temeljiti reorganizaciji jezikovnega pouka na naših šolah iz dneva v dan raste. V različnih oblikah se kaže na vseh področjih družbenega življenja. Zdi se, da je izraz te potrebe tudi Mahničeva knjižica »Živa slovenščina«*. Predmet knjige so zvočni problemi govorjene slovenščine predvsem na odru, v radiu in filmu. Avtor nam v uvodu skuša s citati, nekoliko pa s svojimi besedami približati problem lepe in olikane govorice. V prvem poglavju nas seznanja v glavnem s fonetiko zborne izreke; kjer mu znanjka domačih podatkov, navede za informacijo ugotovitve za češki jezik. V drugem in tretjem poglavju ugotavlja napake, ki jih delajo ljudje v govoru, graja predvsem slabe igralce, napovedovalce in govornike, hkrati pa bi bralcu rad dopovedal, kaj se pravi govoriti živo slovenščino. Kakor že prej, tako tudi v zadnjem poglavju ugotavlja, da je naše govorjenje dokaj pohabljenost. Navaja tudi dva krivca: šolo in »zadržan značaj našega naroda«. Nato dá nekaj nasvetov, kako bi se stanje izboljšalo, na pr.: otrok naj bi že od mladih let poslušal lépo in sočno govorico, priporoča razne govorne vaje po šolah in tečajih. Po avtorjevih besedah je knjiga namenjena »kar najbolj pisanemu krogu bralcev«: gledališkimi, filmskimi in radijskimi igralcem oziroma napovedovalcem, govornikom, predavateljem in vsem, ki hočejo lepo govoriti. Knjiga naj bi torej bila poljudnega značaja.

Če analiziramo vsebino in kompozicijo knjige, opazimo celo vrsto neskladnosti. Avtor ni raziskovalec jezika, zato se je moral pri izvajanjih opreti na svoj okus in na ugotovitve drugih (znanstveniki, praktiki, jezikovni esteti in literarni umetniki), lahko bi se oprl tudi na svoje praktične izkušnje. Ko bi sam imel trden in sodoben nazor o jeziku, bi vse te zunanje pobude v sebi predelal in jih podal v knjigi kot neko zaključeno smiselno celoto; toda tega ni naredil. Tako se v tekstu mešajo različni pogledi na jezik. Zdaj ga opisuje iz zornega kota slovnika, nato esteta, literarnega umetnika in laika. Nekatera gledišča na jezik, ki so prevzeta iz tuje strokovne literature ali pa iz drugačnega družbenega okolja, so brez kritične prilagoditve za nas neuporabna (subjektivno vrednotenje zvočnih plasti jezika, Claudel). Bralec dobi vtis, da se avtor z vsemi temi aspekti strinja, resnično njegovo je pa menda samo tarnanje, kako pohabljenost je naša vsakdanja govorica, in pa jezik, s katerim vse te različne trditve, ugotovitve in citate povezuje. Za ilustracijo bom citiral kar cel odstavek: »In še nekaj: glasovi — vokali in konsonanti — se pod vplivom sosesčine močno spreminjajo, zato je razmišljanje o idealnem, stalnem, nespremenljivem glasu dovolj brezupno. Kajti med glasovi, ki se srečujejo, med temi živimi, gibčnimi, neukrotljivimi, strastnimi novorojenčki in v naslednjem hipu že mrlički — saj komaj zavisnejo in že jih ni več — se bije boj za tisočinko sekunde, za milimiligramsko količino človeškega diha. Da, neusmiljeno se bijejo med seboj, pohabljujejo drug drugega, davijo drug drugega, ker se jim hoče sosedove sape, da bi si z njo podaljšali svoje grgrajoče življenje. Boj na življenje in smrt: za dva ni prostora. Vendar se tudi v življenju glasov oglašajo oplajajoči in združujoči Eros: nenadoma — če sijejo ugodne zvezde — zahrepenita glasova drug k drugemu, objemata se, združita se. Včasih ljubezen preskoči oviro dveh, treh

* Mirko Mahnič, Živa slovenščina. Knjižnica Mestnega gledališča: 5. Ljubljana 1959.

glasov: ljubezen na daljavo. Včasih s svojim žarom požiga na obe strani. Trdo grizenje in milo božanje, uničevanje in ljubljenje, a v bistvu brušenje, glajenje, da beseda kar najlepše zažari in zazveni. Slovnice vse to stvarno imenujejo prilikovanje, krčenje, mehčanje, pristavljanje, izpah itd. Tudi vokali in konzonanti na začetku in koncu besede so podvrženi procesom, ki jih spreminjajo« (str. 31). Takih in podobnih primerov bi lahko nanizal še veliko. Mislim, da ni treba razlagati, zakaj je ta cvetlični jezik dandanes zastarel in smešen. Med tako našopirjenostjo, bombastičnostjo in zamotanostjo, ki laiku nič ne pove, pa najdeš eksaktne resnice v lepem, stvarnem in preprostem jeziku (na pr. opisi artikulacije glasov, ki so večinoma iz Bezlajevega »Orisa...«).

Pisec ne loči bistvenih stvari od nebistvenih. Na dolgo in široko se razpiše o nekaterih pojavih v govoru, ki so drugotnega pomena, medtem ko o problemih, ki so zares važni ali pa aktualni, pove samo nekaj besed, oziroma se ji sploh ne dotakne. Ne vem kolikokrat govori o pomenu najmanjših šumov in šumčkov, artikulacijo opiše z milimetrsko natančnostjo (po Bezlaju in Háli), o naglasu pa ve povedati samo tole: »Naš naglas namreč nima obstanka, noče se dolgočasiti na stalnem mestu, rad ima spremembo. Kakor metulj se zaganja od samoglasnika do samoglasnika in s svojo moško življenjsko silo spreminja nežno, vplivom podvrženo dušo vokalov« (str. 39). Ničesar ne pove o izgovorjavi -nj, -lj na koncu besed. Ko piše o zvenečnosti in nezvenečnosti soglasnikov, pusti v nemar asimilacijo, ki nastopa v besedah in besednih zvezah, in izgubo zvenečnosti na absolutnem koncu govorne epote. Razen na nekaj mestih ne loči sistema jezika od individualnih posebnosti. Vsi, ki obvladajo našo zborna izreko, bi brali isti tekst nekoliko različno; to, kar je pri vseh skupno, spada v sistem jezika, razlike pa gredo med individualne posebnosti. Izsledkov fonologije zavestno sploh ne uporablja. Malodane pozabi, da je igralec v prvi vrsti interpret določene vsebine in vzdušja in da je jezik komunikacijsko sredstvo in šele potem muzika, ki »zadovolji okus in potolaži srce«.

Avtor veliko govori o zvočnih lepotah slovenščine. Huduje se na ljudi, ki govorijo suho, praktično, blede, jetično (njegovi izrazi). Zavzema se za lepo, živo, plastično, olikano, polno, melodično, plemenito... govorico. Pove, da bomo prišli do take slovenščine, če bomo trdo delali, neprestano vadili, iskali, prisluškovali živi govorici in če imamo za to dar in posluš. Torej nam je povedal to, kar vsi vemo. V svojem pisanju večkrat pobija trditev, da se je treba učiti pri živi govorici. Njegova vizija lepe slovenščine visi nekje v zraku. Človek bi pričakoval, da jo bo podprl z analizo kakega primera, pa navede kvečjemu kak citat. Naša zborna izreka ima poseben karakter in jo v celoti ni moči razložiti z narečji in pogovornim jezikom inteligence, vendar jo za zdaj še ne moremo uspešno gojiti, ne da bi pri tem opozorili na njeno razmerje do govorov raznih krajev in slojev. Vsakdo najbolj obvlada govor svojega okolja. Pri muziki jezika osebni okus ni zanesljiv. Mahničeva vizija lepega jezika je odtrgana od stvarnosti. Vemo, da je ideal lepote relativen pojem, stalno se v zvezi z okusom družbe na določeni stopnji razvoja. Norme lepega jezika se do neke mere stalno spreminjajo; kar je pred vojno veljalo za lepo, je dandanes lahko že zastarelo.

Že iz gornjega sledi, da pisec te knjige nima zadovoljivega teoretičnega znanja o predmetu. To dokazuje tudi raba strokovnih izrazov in napačne

trditve. *Glas* uporablja v vseh mogočih pomenih, ne da bi jih posebej definiral. Nima nobenega razloga, da napiše: »Vsak glas je organizem zase« (str. 30), ko je glas vendar samo element v strukturi jezika. Na strani 74 pravi: »Beseda je že sama po sebi umetnina. Njen iznajditelj se je izbirčno odločal za posamezne glasove, hotel je, da bi zvok čimbolj približal vsebini in pomenu besede. (Prim. besede lepota, radost, sonce, jasen...)« Prvi stavek je zelo subjektivna hipoteza. Za ostalo naj navedem, da nas nauk o besedotvorju in etimologija učita popolnoma drugače, n. pr. že pripone v besedotvorju so funkcijsko specificirane. Napačnih ali netočnih trditev bi lahko navedel še več.

Vsebina knjige ne ustreza naslovu. Živa slovenščina je veliko širši pojem, obsega tudi pisani jezik in veliko več stvari v zvezi z govorno besedo.

Ko knjigo prebereš, ti ostane malo oprijemljivih pravil, po katerih bi svoj govor likal. Ali ne bi zašli v spakovanje, če bi poslušali samo avtorja? V jeziku morajo biti norme take, da ustrezajo potrebam in okusu dobe, upoštevajo tradicijo in dopuščajo zdrav in normalen razvoj.

V knjigi je toliko neorgansko prevzetih mnenj, da bi jo lahko imenovali zgolj ljubiteljsko kompilacijo. Koristna je toliko, da opozarja na napake, ki jih delamo pri govorjenju, in da sentimentalno vzpodbuja bralca, naj skrbno neguje svoj govor. Kar je drugih dobrih posameznosti (opozorilo na sinicezo), se porazgube med splošno zmedo.

France Novak

LIKOVNA UMETNOST

DVA KRAŠKA SLIKARSKA MONOLOGA

(Ob slikarski razstavi Vuka Radovića in Rika Debenjaka)

Skoraj aforistično zveni, če zapišemo, da je razstava črnogorskega slikarja Vuka Radovića in Rika Debenjaka učinkovala skladno prav zaradi svojega heterogenega značaja. Dva temperamenta, raznolična tako po narodnosti kot po slikarski tehniki, sujetu in razmerju do upodobljenega sveta, sta se usoglasila v dopolnjujoči se skladnosti, ki je profil razstave široko sproščala in premoščala dve polarni umetnostni izpovedi: v tej sta se končno srečali tudi dve deželi naše širše domovine, ki sta geografsko daleč vsaksebi. Monumentalnost črnogorskega skalnatega sveta je zaživela še močneje ob lirično ekspresivni izpovedi slovenskega umetnika in razodetje v ljudskem kreativnem pragonu ujetih oblik je intenzivneje zatrepetalo ob teži večnostne napetosti gorskih skladov. Ob širokem zamahu Radovićevega čopiča, ki kakor mimogrede in v prvinski nujnosti poustvarja diktat naravnih danosti, se uveljavlja Debenjakova skrajno prečiščena in izcizelirana grafična igra drobnih tonskih in smiselnih, do zadnjih možnosti preračunanih odtenkov.

Vuko Radović, ki pomeni močno postavko v današnjem črnogorskem slikarskem svetu, slovenskemu občinstvu doslej ni bil podrobneje znan. Zato moramo njegov prvi večji nastop v Ljubljani še bolj pozdraviti, saj nam je razkril oblikovalca, ki je strastno navezan na podobo svoje dežele — in ki zna to podobo tako v barvah zajeti, da nam postanejo le-te za njo pravi pojem, dopolnjujoč tisto slikarsko predstavo Črne gore, kakršno po-